

CAAT

PŘEHLEDOVÉ STUDIE 07/1

STUDIUM PŘÍBUZENSTVÍ V ANTROPOLOGICKÉM KONTEXTU
LENKA BUDILOVÁ

CENTRUM APLIKOVANÉ ANTROPOLOGIE A TERÉNNÍHO VÝZKUMU (CAAT)
KATEDRA ANTROPOLOGICKÝCH A HISTORICKÝCH VĚD FF ZČU

WWW.CAAT.CZ

Studium příbuzenství v antropologickém kontextu

Lenka Budilová

Přehledové studie 07/01

Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu (CAAT)

Katedra antropologických a historických věd FF ZČU

www.caat.cz

© CAAT 2007

1. Anotace

Studium příbuzenství mělo po dlouhá léta postavení „královské disciplíny“ sociální antropologie, bylo považováno za její nejvýznamnější oblast a vlastně každý antropolog, který chtěl něco znamenat, se musel k příbuzenství nějakým způsobem vyjádřit. Na konci 40. let 20. století bylo studium příbuzenství zejména v britské antropologii tak centrální, že antropologie byla ironicky nazývána „kinshipology“. V době, kdy Fox píše první učebnici příbuzenství (Fox 1967), tvoří antropologická literatura věnovaná příbuzenství více než polovinu veškeré odborné literatury v tomto oboru. Příbuzenství je zároveň oborem, který je považován v rámci antropologie za jeden z nejnáročnějších a nejs sofistikovanejších pro svoji rozvinutou teorii, jasně stanovenou metodologii a propracovanou terminologii. Příbuzenství se stalo jednou z mála oblastí, kterou si antropologové mohou nárokovat jako sféru svého výsostného vlivu. Na rozdíl od jiných oblastí, které antropologové vždy sdíleli s dalšími vědními obory, z nichž často čerpali inspiraci, byly ve studiu příbuzenství antropologické teorie vždy v čele. Zlatá éra klasických antropologických teorií příbuzenství končí v 60. letech 20. století, kdy je studium příbuzenství podrobena výrazné kritice a na několik desetiletí zájem o něj upadá. K jakémusi „revivalu“ studia příbuzenství dochází od 90. let 20. století, kdy se pozornost antropologů začíná zaměřovat na „západní“ civilizaci, na naše vlastní kulturní koncepce příbuzenství a dalekosáhlé změny, které pro tyto koncepce přinášejí například nové reprodukční technologie.

2. Vymezení

Klasická antropologická definice příbuzenství je založena na předpokladu, že genealogickým vztahům, vycházejícím z faktů biologické reprodukce člověka, se ve všech společnostech připisuje sociální význam. Vztahy modelované podle vztahů vznikajících v důsledku plození a rození dětí se tak stávají jedním z významných principů sociální organizace. Poukazuje se na to, že ve všech společnostech a kulturách se připisuje sociální význam rozdílu mezi muži a ženami a všechny společnosti uznávají, že děti se rodí ženám. Z této univerzality sociálního významu připisovaného biologické reprodukci se pak odvozuje také univerzalita existence příbuzenství jakožto *sociálních vztahů*. Příbuzenství tedy můžeme označit za *sociální vztahy*, které jsou prototypicky vyvozovány, resp. modelovány, na základě vztahů genealogických, pramenících z lidské schopnosti biologické reprodukce. Biologické fakty jsou však příbuzenským vztahům vždy jen modelem – příbuzenské vztahy jsou kulturně konstruované a jako takové jsou předmětem našeho zájmu.

2.1. Vztah biologického a sociálního v příbuzenství

V roce 1957 rozpoutal Ernst Gellner, původem český antropolog působící v Británii, slavnou debatu o vztahu biologického a sociálního v příbuzenství svým návrhem používat pro zaznamenávání příbuzenských vztahů (domněle) kulturně neutrální, objektivní, ideální jazyk (Gellner 1957). Proti této tezi, stojící na předpokladu totožnosti příbuzenských vztahů se vztahy biologickými, tedy objektivními, danými, přirozenými a univerzálními, ostře vystoupil Rodney Needham (Needham 1960) s poukazem na kulturní podmíněnost a variabilitu příbuzenských termínů, které odkazují ke vztahům sociálním a nikoli k „přirozeným“ biologickým poutům. Na tuto debatu reagoval také Barnes (Barnes 1961), který ve svém příspěvku vyjasňuje vztah biologického a sociálního v příbuzenství na příkladu otcovství (často považovaného, oproti mateřství, za „problematickou“ kategorii, právě kvůli ne zcela zjevné souvislosti s „biologickými fakty“). Barnes ukazuje, že analyticky lze rozlišovat 3 roviny otcovství. První rovinou je *genetický otec*, což je osoba, jejíž spermie oplodnila vajíčko ženy, z něhož se později vyvinul plod. Druhou rovinou *biologický otec*, který je osobou, *kteřá je považována za genetického otce dítěte*. Třetí rovinu potom tvoří *otec sociální* (Barnes 1961: 297). Vidíme tedy, že Barnes ke klasické distinkci *pater-genitor* přidává ještě jednu dimenzi, kdy rozlišuje dvě roviny termínu genitor (genetický otec a „biologický otec“). Vztah mezi genetickým otcem a „biologickým otcem“ (jako tím, kdo je sociálně uznáván jako genetický otec) je v praxi (vyjma medicínských účelů) většinou nezjistitelný. Kromě toho, jak uvádí Barnes, v nezápádních společnostech, kde koncepce příbuzenství není založena na genetické teorii, bývá společenstvím za genitora označena osoba, která přispěla ke zplazení potomka, nikoli však podle genetické teorie, ale podle konkrétní, emické prokreační teorie daného společenství (Barnes 1961: 297).

Vydeme-li z tohoto Barnesova rozlišení tří rovin příbuzenské kategorie „otcovství“, můžeme říci, že pro sociálně-antropologické studium příbuzenství jsou určující druhé dvě kategorie – kategorie „biologického otce“ – tedy toho, *kdo je považován za genetického otce dítěte*, přičemž klíčový je tady právě faktor sociálního významu připisovaného skutečnému či domnělému genetickému otcovství, a kategorie „otce sociálního“ (*pater*). První rovina, genetický otec, spadá do oblasti genetiky a moderního lékařství, a pro sociálně-antropologické studium příbuzenství je irelevantní. Na tomto příkladu jasně vidíme, že příbuzenství je oblastí sociálních vztahů, jimž vztahy biologické či genetické slouží pouze jako model či předobraz, přičemž jako optický aparát, skrze nějž se daná kultura či společnost na biologické vztahy dívá a s jehož pomocí je interpretuje a připisuje jim sociální význam, slouží konkrétní, kulturně specifická prokreační teorie (v naší společnosti založená na představě genetiky).

3. Přehled přístupů

3.1. Evolucionismus

Výrazná orientace sociální antropologie na studium příbuzenství souvisela s počátky této vědní disciplíny. Když se antropologie na začátku 20. století formovala jako samostatná věda, vymezila si jako svůj hlavní předmět zájmu studium nezápadních, mimoevropských společností, tehdy označovaných jako „primitivní“ (aby se tak odlišila od sociologie zaměřené na moderní západní společnost). U těchto tzv. „primitivních společností“ se předpokládalo, že příbuzenství zde hraje významnou - ne-li nejvýznamnější - roli a tvoří samotnou páteř sociální organizace. Poukazovalo se na rozdíl mezi „západními“ a „nezápadními“ společnostmi například v tom, že funkce, které v „západních“ společnostech plní právní systém nebo stát, zastává v „mimoevropských“ společnostech právě příbuzenství.

Nově se etablojící disciplína sociální antropologie přitom výrazným způsobem navazovala na své předchůdce, či průkopníky, jimiž byli klasičtí evolucionisté působící ve druhé polovině 19. století. Nejvýznamnějšími představiteli tohoto směru byli zejména *Lewis Henry Morgan*, *John Ferguson McLennan* a *Johann Jakob Bachofen*. Všichni tito vědci byli právníci, všichni sdíleli představu unilineární evoluce lidstva – lidstva procházejícího v průběhu dějin stejnými vývojovými fázemi, směřujícími k fázi „nejrozvinutější“, kterou představovala – jak jinak než – západní civilizace, a všichni výrazným způsobem ovlivnili teorii příbuzenství.

Evolucionisté předpokládali, že na počátku dějin lidstva neexistovala rodina, a toto období nazývají stadiem *primitivní promiskuity* (Morgan) či *hetérismus* (Bachofen). Protože v takovém společenském zřízení je jediným „jistým“ příbuzenským vztahem vztah matky a dítěte, musely v takových společnostech převažovat matrilineární vztahy – skrze ženy se odvozovala příbuzenská příslušnost a ženám pravděpodobně náležela společenská vážnost, úcta a autorita. Evolucionisté nazývají toto období *matriarchátem*, který podle nich vývojově předcházel *patriarchátu*, který nastává se vznikem rodiny. Evolucionističtí vědci byli většinou kabinetní badatelé – „*armchair anthropologists*“ – kteří zpracovávali materiály od cestovatelů, misionářů či koloniálních úředníků a z nich potom vypracovávali své rozsáhlé teorie. Jedinou výjimkou mezi nimi byl americký právník Lewis Henry Morgan, který byl adoptován do rodu Jestřába, irokézského kmene Seneca, a tak se stal vlastně prvním antropologem provádějícím zúčastněné pozorování. Evolucionistická metoda přitom byla výrazně komparativní (využívali materiál od společností z různých částí světa) a diachronická (stavěli tyto společnosti na žebříček jednotné unilineární evoluce lidstva).

Dědictvím evolucionistů 19. století v oblasti příbuzenství tak nebyla jen představa evoluce, následnosti matriarchátu a patriarchátu či některé dodnes používané základní

pojmy (McLennan například zavedl do antropologie pojem *exogamie*), ale zejména celková orientace této subdisciplíny a její terminologie ovlivněná právnickým diskurzem. Ještě dalších padesát let se studium příbuzenství hemží právními termíny jako jsou práva, povinnosti, korporované skupiny, následnictví, atd. K výrazné změně tohoto diskurzu potom dochází až v 60. letech 20. století (srov. kapitolu Kritická reflexe).

3.2. Britský strukturální funkcionalismus a teorie descendentních skupin

Od začátku 20. století se nejvýznamnějším centrem antropologického studia příbuzenství stává britská antropologie. Velmi výrazný vliv měla zejména strukturálně-funkcionalistická škola zastoupená Bronislavem Malinowskim a A.R. Radcliffe-Brownem. Všeobecná tendence této doby je přitom směrem od teoretických bádání „*armchair anthropologists*“ k interpretaci dat získaných bezprostředním terénním výzkumem. Důraz na komparativní metodu zůstává, ohnisko se však přesouvá od diachronních interpretací k synchronnímu pohledu, usilujícímu o hledání společenských „zákonů“ podobných zákonům přírodních věd.

Další generace britských antropologů, představovaná zejména E. Evans-Pritchardem a Meyerem Fortesem přispěla do studia příbuzenství významnou teorií, která diskurzu příbuzenství následně dominovala několik desetiletí. Jednalo se o *teorii descendentních skupin*, resp. *teorii unilineární descendance*. Tato teorie považuje za základní jednotky příbuzenské, resp. sociální organizace jasně vymezené skupiny definované vztahem ke společnému předkovi. Členství v takových skupinách, nazývaných *rody (lineages)* či *klany (clans)*, se odvozuje od společného předka unilineárně, tedy buď v ženské (matrilinéárně) nebo v mužské linii (patrilinéárně). Tyto celky jsou označovány jako *skupiny korporované*, které jednají jako jeden „právní subjekt“ – mají společné jméno, společný majetek, mají vůdce nebo náčelníka, který mluví jejich jménem a může rozhodovat o záležitostech celé skupiny, věnují se například obdělávání stejné půdy, atd. Takto vymezené skupiny mají exkluzivní členství, jasně vymezené hranice a přetrvávají v čase (jejich součástí bývají také mrtví předkové). Unilineární descendentní skupiny byly považovány za základ sociální struktury ve společnostech bez státu. Jedním ze stěžejních děl tohoto vlivného teoretického proudu byli *Nuerové* E.E. Evans-Pritcharda (Evans-Pritchard 1940), dílo vycházející z terénního výzkumu u tohoto súdánského kmene. Evans-Pritchard zde představuje to, co se později stalo známé jako *segmentární systém* – rozdělení kmene Nuerů na *rody (lineages)* – unilineární descendentní skupiny – různých stupňů, které se spojují a stavějí do vzájemné opozice podle aktuálních potřeb (válka, spojenectví, krevní msta, atd.), a tvoří tak politické „segmenty“ společnosti. Dalším klíčovým dílem byla Fortesova kniha *Dynamics of Clanship*

among the Tallensi (Fortes 1945), kde Fortes ukazuje, jak u tohoto kmene v severní Ghaně tvoří descendentní skupiny rámec sociálního a politického života jeho členů.

Teorie descendentních skupin vznikla zejména na základě terénních výzkumů britských afrikanistů. Od konce 50. a začátku 60. let 20. století se začínají ve stále větší míře dělat výzkumy na Nové Guineji a v Melanésii, kde se teorie unilineárních descendentních skupin ukazuje jako nepoužitelná; ačkoli princip patrilineární descendance zde často měl silný normativní charakter (byl vnímán jako ideál), ve skutečném chování jednotlivců nehrál tak významnou roli – politické jednotky byly založeny spíše na teritoriálním a kognatickém principu. Nová generace antropologů tak kritizuje způsob, jakým je teorie unilineárních descendentních skupin aplikována na nejrůznější typy příbuzenských skupin ve společnostech, které jsou jinak značně odlišné, což nakonec svádí ke komparaci, která je však založena na mylných předpokladech. Změnil se nejen terén a etnografická data, ale také teoretický rámec uvažování, v němž teorie unilineární descendance vznikla (Holý 1997: 90-91). Adam Kuper se přidává ke kritice teorie unilineární descendance a dokládá, že ačkoli se tato teorie prezentovala jako jeden z největších úspěchů britského strukturálně-funkcionalistické antropologie čtyřicátých let minulého století, který se zrodil v souvislosti s výzkumy afrikanistů, jednalo se v podstatě o transformaci teoretických koncepcí evolucionistických badatelů 19. století, zejména Morgana a Maina (Kuper 1982). Ukazuje například, jak britští antropologové opustili zastaralý pojem *klan*, aby jej následně resuscitovali a předložili v novém hávu jako *segmentární systém* (Kuper 1982).

3.3. Americká kulturní antropologie a problematika příbuzenské terminologie

Americká kulturní antropologie se na rozdíl od britské sociální antropologie vždy výrazně zaměřovala na problematiku příbuzenské terminologie, resp. na vztah příbuzenské terminologie a sociální organizace (v pozadí tohoto zájmu stojí širší zájem o vztah *jazyka a kultury* v americké antropologii). Tento zájem předznamenal již praotec americké antropologie Lewis Henry Morgan, který byl – v duchu evolucionismu – přesvědčen o tom, že každý typ příbuzenské terminologie se vyvinul z určitého systému uzavírání manželství nebo určitého typu rodiny, přičemž příbuzenská terminologie se podle Morgana vyvíjí pomaleji než sociální organizace a tak může právě terminologie sloužit jako doklad o předchozích vývojových stádiích rodiny. Morgan zavedl známou distinkci příbuzenské terminologie na *klasifikační* a *deskriptivní* – v klasifikačních systémech příbuzenské terminologie mohou být pod jedním termínem zahrnuti kolaterálové a lineálové, zatímco deskriptivní systémy příbuzenské terminologie lineály a kolaterály dohromady neklasifikují.

Na Morganův zájem o příbuzenskou terminologii záhy navazuje Alfred Louis Kroeber, který zavádí základní kritéria používaná v různých systémech příbuzenské terminologie,

kteří umožní tyto systémy lépe klasifikovat. Kroeber rozlišuje 8 takových kritérií: generace, rozlišování lineálů a kolaterálů, věkový rozdíl v rámci stejné generace, pohlaví/gender příbuzného, pohlaví/gender mluvčího, pohlaví/gender osoby tvořící spojující příbuzenský článek, rozlišení pokrevních a afinních příbuzných, skutečnost, zda osoba tvořící spojující článek žije. Další klasifikaci příbuzenských terminologií navrhuje Lowie. Nejvýznamnějším příspěvkem americké kulturní antropologie v oblasti příbuzenské terminologie je však nepochybně dílo George Petera Murdocka *Social Structure* (1949). Murdock zde vytváří dodnes – zejména v americké antropologii – používanou klasifikaci systémů příbuzenské terminologie do šesti základních typů – *havajský typ*, *eskymácký typ*, *súdánský typ*, *irokézský typ* a podvojný *Crow/Omaha typ* příbuzenské terminologie. Kromě toho Murdock rozlišuje příbuzenské termíny podle způsobu použití na termíny *adresné* a *referenční*, podle jazykové struktury na termíny *elementární* (dědeček), *odvozené* (pradědeček) a *popisné* (romské *dadeskero phral*) a z hlediska rozsahu použití na *deskriptivní* (matčin bratr), popisující jednotlivé příbuzenské typy a *klasifikační* (české švagr), zahrnující pod jeden termín víc různých příbuzenských typů.

Na domácí tradici navazují v 70. letech Scheffler a Lounsbury (1971), kteří rozlišují *kinship terminologies* a *relationship terminologies*, přičemž první z nich jsou termíny založené na genealogických vztazích, druhé jsou termíny s širším významem, s konotací dalších sociálních vztahů. Tito autoři dokládají, že významová pole různých příbuzenských termínů jsou v různých jazycích odlišná a často nezahrnují čistě jen genealogické pozice. Proto jsou často příbuzenské termíny nepřeložitelné, protože za nimi existuje celý soubor významů (Scheffler – Lounsbury 1971). Příkladem může být české označení „strýček“, které v naší kultuře neoznačuje pouze kategorie matčina bratra, otcova bratra, manžela otcovy sestry nebo manžela matčiny sestry, ale označuje též staršího (v generaci rodičů), známého a váženého člověka. Není to tedy pouze příbuzenský termín, ale též označení sociální role, způsobu chování.

3.4. Alianční teorie

Tzv. *alianční teorie příbuzenství*, nejvýraznější, a vlastně jediná systémová alternativa *teorii unilineární descendance*, je spojena se jménem francouzského antropologa Claua Lévi-Strausse (Lévi-Strauss 1969: 3-25). Lévi-Strauss vychází ze strukturalismu a v souladu s touto perspektivou hledá nevědomé struktury lidského myšlení, které se projevují v sociální organizaci. Tyto nevědomé, univerzální, struktury nachází v myšlení v binárních opozicích. Nejvýznamnější binární opozicí je podle Lévi-Strausse opozice *příroda/kultura*, přičemž vše, co je univerzální a spontánní, patří do řádu přírody, a co podléhá normám a pravidlům, co je konkrétní a partikulární, patří do řádu kultury. Na základě opozice příroda/kultura vysvětluje

také univerzální existenci incestního tabu, které je jednak univerzální (existuje ve všech známých společnostech), a patří tedy do řádu přírody, a jednak partikulární (v každé společnosti se vztahuje na jiný okruh příbuzných) a patří tedy do řádu kultury (kromě toho se jedná o *pravidlo*). Podle Lévi-Strausse je to možné pouze proto, že *incestní tabu je tím, co opozici příroda/kultura předchází, resp. co samotnou tuto opozici zakládá. V incestním tabu se, podle Lévi-Strausse, uskutečňuje přechod od přírody ke kultuře* (Lévi-Strauss 1969: 3-25). Jedná se o normu, která v řádu přírody nastolila řád kultury. Zákaz incestu dále nevyhnutelně vede k recipročnímu chování; jedná se vlastně o pravidlo daru *par excellence*, neboť za nejvýznamnější a nejcennější dar (protože obsahuje potenciál *reprodukce*) považuje Lévi-Strauss ženu (Lévi-Strauss 1969: 3-25). Z univerzálnosti incestního tabu tedy vyplývá exogamie a nutnost vytvářet prostřednictvím výměny žen „aliance“ s jinými skupinami. Na incestním tabu je tedy nejvýznamnější jeho pozitivní stránka (nikoli negativní zákaz) – totiž nutnost hledat ženy mimo vlastní skupinu, resp. nutnost „poskytovat“ vlastní ženy skupinám jiným. Tímto způsobem vzniká exogamie a aliance jako reciproční výměna žen.

Lévi-Strauss dále rozlišuje dva základní typy „aliancí“ či „výměny žen“, kterými jsou výměna omezená (*restricted exchange*) a výměna generalizovaná (*generalized exchange*). Omezená výměna zahrnuje vždy dvě vyměňující skupiny, přičemž k reciproční výměně může docházet buď v téže generaci anebo v generaci následující. Obě skupiny jsou zároveň poskytovateli i příjemci žen (Lévi-Strauss 1969: 29-229). Výměna generalizovaná zahrnuje tři a více příbuzenských skupin, přičemž každá skupina vždy od určité skupiny ženy přijímá a jiné skupině ženy poskytuje, je tedy napojena nejméně na dvě další jednotky. Vzniká tak jakýsi po generace opakovaný cyklus, který umožňuje integraci většího počtu jednotek a zároveň vznik hierarchie a nerovnosti mezi nimi (Lévi-Strauss 1969: 233-455). „Vyměňujícími“ skupinami jsou v Lévi-Straussově teorii exogamní unilineární descendentní skupiny (patrilinéární nebo matrilinéární), kde je členství jasně vymezené a exkluzivní.

Sňatkové aliance jsou podle této teorie předpokladem existence lidské kultury, neboť vytvářejí nutnost navazovat vztahy s jinými skupinami. Endogamní skupiny jsou odsouzeny k izolaci, zatímco exogamní společnosti si navzájem pomáhají udržovat sociální integritu výměnami žen. Na rozdíl od teorie unilineární descendance je podle alianční teorie základní jednotkou nikoli descendentní skupina, ale právě sňatková aliance. Po generace opakované, systematické výměny žen vytvářejí integrovaný systém a poskytují společnosti nezbytnou strukturu.

3.5. „Kulturní obrat“

V 50. letech 20. století tedy studiu příbuzenství dominovaly dvě alternativní „velké teorie“ – *teorie unilineární descendance* a *alianční teorie*. V 60. letech ztrácí tyto dvě velké teorie na významu, neboť pozornost antropologů se začíná obracet od sociální struktury, descendentních skupin či příbuzenství jako systému práv a povinností k příbuzenství jako systému významů, ke konkrétním kulturním definicím příbuzenství (v plurálu!), ke kulturní sémantice. Nejvýznamnějším proponentem tohoto obratu, který se někdy označuje jako „*culture turn*“ je americký antropolog *David Schneider*. Ten ukazuje, že nejprve je potřeba analyzovat naši vlastní koncepci příbuzenství, která je podle něj založena na představě sdílení určité biologické substance, neboť ta je něčím, co považujeme za univerzální a obecně platné ve všech společnostech, a následně ji připisujeme všem ostatním společnostem (Schneider 1968). Schneider tedy vychází od analýzy americké koncepce příbuzenství (Schneider 1968) a dostává se ke kritice domnělé univerzálnosti tohoto konceptu ve všech společnostech na světě (Schneider 1984).

Studium příbuzenství tak mění své ohnisko zájmu – od organizačního principu společnosti k příbuzenství jako symbolickému vyjádření sociálních vztahů. Od struktury k procesu a významu. Ohnisko zájmu se přesouvá ke kulturně pluralistickému pohledu, ke kulturní sémantice. Antropologie se snaží interpretovat nikoli „fakta“, ale vědění o „faktech“. Ve studiu příbuzenství se tento posun projevuje tak, že středem pozornosti přestává být způsob, jakým se lidé všude na světě kulturně vypořádávají s univerzálním procesem plození a rození dětí, a zájem se přesouvá na to, jak různé společnosti svým vlastním způsobem konceptualizují to, co u nich konstituuje vztahy, které jsou v naší, západní, kultuře označovány jako příbuzenské.

4. Kritická reflexe

Teorie unilineární descendance a alianční teorie byly poslední dvě velké teorie ve studiu příbuzenství. Schneiderův „kulturní obrat“ na určitou dobu zpochybnil samotnou možnost komparativního studia příbuzenství, poukazem na etnocentrismus západní vědy projevující se předpokládanou univerzální koncepcí příbuzenství jako vztahů založených na sdílení biologické substance. Zatímco v polovině minulého století dominovaly diskuse v této oblasti technické problémy analýzy příbuzenství, od šedesátých let jsou v centru zájmu a předmětem zpochybnování samotné základy, na nichž studium příbuzenství stojí. Příbuzenství se nadále chápe spíše jako oblast kulturních symbolů a významů než sociálních rolí. Otázkou zůstává, co je vlastně příbuzenství, co zkoumá, a jestli vůbec existuje doména příbuzenství, která je univerzální a jíž všechny lidské společnosti na světě

jako takovou rozeznávají a připisují jí kulturní význam. Další velký zlom pro studium příbuzenství znamenal nástup feministického proudu ve společenských vědách a obecněji zájem o generovou problematiku. V jejich důsledku došlo k přeformulování veškerých základních premis klasické teorie příbuzenství, vycházejících z androcentrického pojetí světa, v němž ženy buď úplně absentují, nebo jsou předmětem „výměn“ (alianční teorie).

Všechny tyto kritické hlasy zatím nevytvořily systémovou alternativu a nedokázaly vrátit oblasti příbuzenství analytickou sebejistotu, která ji charakterizovala do poloviny 20. století. Nové způsoby rozumění příbuzenství, přestože jsou nepochybně přínosné, byly dosud dílčí a fragmentární a zatím nevyústily do věcné a jasně formulované teorie. Novým a nejvýraznějším motivem pro „nové studium příbuzenství“ se pak stává zejména od druhé poloviny devadesátých let pokrok v oblasti genetiky a medicíny – antropologie příbuzenství začíná zkoumat, jakým způsobem nové reprodukční technologie ovlivňují naše chápání příbuzenství a celkově sociální vztahy v západních společnostech. Pod drobnohled se tak dostává právě západní koncepce příbuzenství jako sdílení genetické substance. V této oblasti pravděpodobně leží (alespoň blízka) budoucnost antropologického studia příbuzenství, tak se jejími výsledky nechme překvapit.

5. Základní literatura

5.1. Publikace přehledové:

Barnard, A. - Good, A. 1984. *Research Practices in the Study of Kinship*, London: Academic Press.

Fox, R. 1967. *Kinship and Marriage. An Anthropological Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.

Holy, L. 1996. *Anthropological Perspectives on Kinship*, London: Pluto Press.

Keesing, Roger M. 1975. *Kin Groups and Social Structure*, New York: Harourt Brace Jovanovich College Publisher

5.2. Články, monografie a sborníky:

Barnes, J.A. 1961. Physical and Social Kinship, *Philosophy of Science*, 28, 3, 296-299.

Bourdieu, P. 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Carsten, J. (ed.) 2000. *Cultures of Relatedness. New Approaches to the Study of Kinship*. Cambridge University Press.

Carsten, J. 2004. *After Kinship*. Cambridge University Press.

- Collier, J.F. - Yanagisako, S.J. (eds.). 1987. *Gender and Kinship: essays toward a unified analysis*. Stanford: University Press.
- Evans-Pritchard, E. 1951. *The Nuer: a description of the models of livelihood and political institutions of a Nilotic people*. London: Oxford University Press.
- Evans-Pritchard, E. E. 1951. *Kinship and marriage among the Nuer*. London: Oxford University Press.
- Fortes, M. 1945. *The dynamics of clanship among the Tallensi*. London: Oxford University Press.
- Gellner, E. 1957. Ideal language and kinship structure, *Philosophy of Science*, 24, 1957, 235-242.
- Goody, J. (ed.). 1973. *The Character of Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press .
- Kroeber, A.L. 1909. Classificatory Systems of Relationship, *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 39 (Jan.-Jun., 1909), 77-84.
- Kuper, A. 1982. Lineage Theory: A Critical Retrospect, *Annual Review of Anthropology*, 11, 71-95.
- Leach, E.R. 1954. *Political Systems of Highland Burma*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press .
- Lévi-Strauss, C. 1969. *The Elementary Structures of Kinship*. Boston: Beacon Press.
- MacCormack, C.P. & Marilyn Strathern, (eds.). 1980. *Nature, Culture and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maynes, M.J. et al. (eds.). 1996. *Gender, Kinship, Power: A comparative and interdisciplinary history*. New York.
- Middleton, J. - Tait, D. (eds.). 1958. *Tribes without rulers*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Morgan, L.H. 1951. *Společenské zřízení amerických Indiánů*. Praha: Nakladatelství Rovnost.
- Morgan, L.H. 1954. *Pravěká společnost neboli Výzkumy o průběhu lidského pokroku od divoštství přes barbarství k civilizaci*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Murdock, G.P. 1949. *Social structure*. New York: Macmillan.
- Needham, R. 1960. Descent systems and ideal language, *Philosophy of Science*, 27, 1960, 96-101.
- Needham, R. (ed.). 1971. *Rethinking kinship and marriage*, ASA monographs 11. London: Tavistock.
- Needham, R. 1974. *Remarks and inventions: sceptical essays about kinship*. London: Tavistock Publications.
- Radcliffe-Brown, A.R. - Forde, D. (eds.) 1950. *African Systems of Kinship and Marriage*. London: Oxford University Press

Radcliffe-Brown, A.R. 1965. *Structure and Function in Primitive Society*. New York: The Free Press.

Scheffler, H.W. - Lounsbury, F.G. 1971. *A study in structural semantics: the Siriono kinship system*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Schneider, D. M. 1968. *American kinship: a cultural account*.

Schneider, D. M. 1984. *A Critique of the Study of Kinship.*, The University of Michigan Press .

Stone, L. (ed.). 2001. *New Directions in Anthropological Kinship*. Rowman & Littlefield Publisher, Inc.